

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7
The 7th STOU National Research Conference

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง
อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

Success Factors in Management of the Community Rice Center in Chang Ming Sub-District,
Phanna Nikhom District, Sakon Nakhon Province

กิตติพงศ์ รื่นงาม (kittipong ruengnam)¹ สัจจา บรรจงศิริ (Sujja Banchongsiri)² จรรยา สิงห์คำ (Junya Singkham)³

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพด้านสังคมและเศรษฐกิจของคณะกรรมการ และสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร 2) สภาพการบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จากประชากรคือคณะกรรมการ และสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่งทั้งหมด จำนวน 52 คนเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมด การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการจัดกลุ่มและการจำแนกข้อมูล และการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพด้านสังคมและเศรษฐกิจของคณะกรรมการ และสมาชิก ร้อยละ 86.50 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52.71 ปี ระดับการศึกษาร้อยละ 71.20 จบประถมศึกษา (ป.4 - ป.6) และร้อยละ 90.40 ไม่มีตำแหน่งใดๆในชุมชน นอกจากนี้เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนแล้วยังเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ พื้นที่เพาะปลูกข้าวเฉลี่ย 15.08 ไร่/ครัวเรือน แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.50 คน อาชีพเสริมได้แก่ รับจ้างแรงงาน ค้าขาย 2) สภาพการบริหารจัดการของศูนย์ พบว่า มีการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่ม การบริหารกลุ่มมีระบบ มีการบริหารด้านการจัดการเมล็ดพันธุ์ข้าว ดังนั้นพื้นที่แปลงพันธุ์ของสมาชิกเหมาะสม มีการเตรียมดินก่อนปลูก มีการตากเมล็ด มีการตัดพันธุ์ปนเมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่จำหน่ายให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว สกลนครและเกษตรกรในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่ม มีการจัดสรรทุนเพื่อการเรียนรู้ มีการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ โดยกลุ่ม มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์ และมีวิธีการเก็บรักษา กองทุนมีการบริหารเป็นระบบและมีการตรวจสอบ 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ ด้านผู้นำ ด้านสมาชิก ด้านการผลิต ด้านกองทุนหมุนเวียน ด้านการเรียนรู้ และด้านตัวบุคคล ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายการบริหารประเทศ ยุทธศาสตร์การดำเนินงานของจังหวัด การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ สภาพแวดล้อม ปัจจัยการผลิต และตลาด

คำสำคัญ ศูนย์ข้าวชุมชน ปัจจัยความสำเร็จ

¹ เกษตรศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช kittipongru@hotmail.co.th

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช moo018683627@hotmail.com

³ อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช jijanr24@gmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7
The 7th STOU National Research Conference

Abstract

This study aimed to investigate 1) the social and economic status of the committees and members of the Community Rice Center in Chang Ming Sub-District, Phanna Nikhom District, Sakon Nakhon province. 2) the management of the Community Rice Center, and 3) the factors that affect the success of the management of Community Rice Center. The survey collected data from interviews. The population was committees and members of the Chang Ming Sub-District Community Rice Center, at the total of 52 people. Qualitative data analysis method was based on typological analysis and SWOT analysis, while quantitative analysis included frequency, percentage, mean and standard deviation. It was found that 1) the social and economic status of the committees and members of the, 86.50 percent of members were male, of the average age of 52.71 years old, and 71.20% had finished education at primary level (grade 4-6). In addition, 90.40 percent of the samples had no official positions in the community, Not only being Community Rice Center membership, the samples were members of other groups such as farmers groups, housewives groups, and members of the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives. The average rice cultivation area was 15.08 rais (1 rai= 1,600 m²) per household and the average number of household labors was 2.50 people. Supplementary income sources included paid labor and trading. 2) For the conditions of the management, it was found that there were an election of committees, systematic group management, and exchange of knowledge in the group, scholarships for learning, funding management system and auditing. Furthermore, the land for rice seed production was suitable. There were management for rice seeds as followed: land preparation before cultivation, seed drying, and screening out for contaminated varieties. Most of the seeds were sold to the Rice Seed Center and the farmers in the communities of Sakon Nakhon Province. The seeds that were sold by the group were packed in bags and stored properly. 3) Factors of success in the management of the Community Rice Center, were as followed: for internal factor, it included leadership, membership, production, revolving fund, mutual learning, and personal aspect; while for external factors, it included national administration policies, strategic operations of the province, support from government agencies, environment, production inputs and the market

Keywords: Community Rice Center, Factors for success

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7 The 7th STOU National Research Conference

บทนำ

ข้าวเป็นสินค้าเกษตรหลักที่สำคัญของประเทศ โดยเป็นอาหารหลักของคนในชาติในปีเพาะปลูก 2555/56 มีพื้นที่ปลูกประมาณ 79.19 ล้านไร่ แบ่งเป็นนาปี 64.39 ล้านไร่ นาปรังประมาณ 14.80 ล้านไร่ มีเกษตรกรที่เป็นชาวนาประมาณ 3.76 ล้านครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 65 ของเกษตรกรทั้งประเทศ (คู่มือโครงการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพศูนย์ข้าวชุมชน ปี 2557 สำนักงานเสริมการผลิตข้าว กรมการข้าว)

ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ในการผลิตข้าว คือ เมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ ให้ผลผลิตเฉลี่ยสูง ต้านทานต่อโรค/แมลงศัตรูพืช และเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพดีตรงความต้องการของตลาด ปัญหาที่พบในปัจจุบันก็คือ ชาวนาขาดแคลนเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี เพราะชาวนามักใช้เมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้ใช้เองต่อเนื่องกันหลายปี ทำให้เมล็ดพันธุ์ไม่บริสุทธิ์ ในขณะที่ชาวนาบางรายซื้อเมล็ดพันธุ์จากภาคเอกชน ซึ่งก็ยังไม่สามารถจะวางใจได้ว่าเป็นเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีหรือไม่

ในปัจจุบันการผลิตเมล็ดพันธุ์ของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว กรมการข้าว ทั้ง 23 แห่ง สามารถผลิตได้ไม่เกิน 100,000 ตัน ในขณะที่ชาวนาต้องการใช้เมล็ดพันธุ์ ทั้งหมดในแต่ละปีประมาณ 1 ล้านตันต่อปี อย่างไรก็ตามชาวนาบางส่วนสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง จึงมีความต้องการจริงประมาณ 500,000 – 600,000 ตันต่อปี ถ้าจะต้องผลิตเมล็ดพันธุ์ให้พอเพียงกับความต้องการของชาวนา รัฐบาลต้องลงทุนสร้างโรงงานปรับปรุงคุณภาพเมล็ดพันธุ์หรือศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวเพิ่มเติม อีกหลายหมื่นล้านบาท ในขณะที่ภาคเอกชนยังไม่มั่นใจในผลตอบแทนต่อการลงทุนผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ได้มาตรฐาน

เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ให้กรมส่งเสริมการเกษตร ดำเนินการโครงการศูนย์ข้าวชุมชนขึ้น และในปี 2549 ได้มีการตั้งกรมการข้าว ขึ้นมาและได้รับโครงการ “ศูนย์ข้าวชุมชน” จากกรมส่งเสริมการเกษตร โดยมีแนวคิดที่จะให้ชาวนาที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน รวมกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายในชุมชนหรือจำหน่ายทั่วไป โดยกรมการข้าวจะทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ และควบคุมคุณภาพเมล็ดพันธุ์ รวมทั้งสนับสนุนปัจจัยการผลิตและอุปกรณ์ที่จำเป็นบางส่วน แต่ให้ชาวนาบริหารจัดการเอง แต่ก็มีศูนย์ข้าวชุมชนเพียงไม่กี่แห่งที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการและดำเนินงานเป็นที่ยอมรับของชุมชน

ศูนย์ข้าวชุมชนที่สร้างขึ้นในจังหวัดสกลนครมีทั้งสิ้น 119 ศูนย์ อยู่ในอำเภอมุขการนิคม จำนวน 12 ศูนย์ โดยการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอมุขการนิคม จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวดีเด่นของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสกลนคร ในปี 2555 และ 2556 ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวดีเด่นระดับประเทศในปี 2558 และเป็นศูนย์ที่ได้รับการยอมรับให้เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของศูนย์ข้าวชุมชนอื่นในเขตจังหวัดข้างเคียง มาเป็นศูนย์ต้นแบบเพื่อศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ศูนย์ข้าวชุมชนแห่งนี้ประสบความสำเร็จ โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านภูมิสังคม เศรษฐกิจ ระดับความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พันธุ์ดี ความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สภาพการดำเนินงาน การบริหารจัดการของศูนย์ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของศูนย์และใช้เป็นข้อมูลในการจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชนขึ้นมาใหม่หรือศูนย์ข้าวชุมชนแห่งอื่นที่มีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น เกษตรกรเกิดการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายกลุ่มการผลิตระหว่างศูนย์ข้าวชุมชนด้วยกันเอง ตลอดทั้งภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานสนับสนุนและส่งเสริม เพื่อการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เพิ่มการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพสามารถกระจายเมล็ดพันธุ์ดีให้กับสมาชิกของศูนย์ ตลอดจนพี่น้องเกษตรกรบริเวณใกล้เคียงได้อย่างทั่วถึง ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกศูนย์ และพี่น้องเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นรวมทั้งรายได้ของประเทศไทยจากการส่งออกข้าวก็จะเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย (และกรอบแนวคิดการวิจัย ถ้ามี)

1. เพื่อศึกษาสภาพด้านสังคมและเศรษฐกิจของประธาน คณะกรรมการ และสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอมุขการนิคม จังหวัดสกลนคร
2. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอมุขการนิคม จังหวัดสกลนคร
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการในศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอมุขการนิคม จังหวัดสกลนคร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7 The 7th STOU National Research Conference

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ประธาน คณะกรรมการ และสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 52 คน
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์ ที่มีลักษณะของคำถามแบบปลายปิด และคำถามแบบปลายเปิด ในการทดสอบแบบสัมภาษณ์โดยการทดสอบกับประธาน คณะกรรมการ และสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย จำนวน 20 ราย แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้ (Cronbach's Alpha 0.926)
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประสานงานกับเจ้าหน้าที่นักวิชาการเกษตรที่ดูแลศูนย์ข่าวชุมชน เพื่อประสานงานนัดหมายกับสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชน ในการดำเนินการเก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม พร้อมสังเกตการตอบแบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชน ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2559 โดยกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 52 คน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ในแบบสัมภาษณ์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปและข้อมูลเชิงคุณภาพตามลักษณะของเนื้อหา เพื่อนำข้อมูลมาสรุปและอภิปรายผลต่อไป
4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์ตามเนื้อหา การจัดกลุ่ม การจำแนก และ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. สภาพเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชน
จากการศึกษาสภาพสังคมของศูนย์ข่าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า สมาชิก ร้อยละ 86.50 เป็นเพศชาย ร้อยละ 13.50 เป็นเพศหญิง สมาชิกมีอายุระหว่าง 22-73 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 52.71 ปี สถานภาพส่วนใหญ่ สมรส ร้อยละ 86.50 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ (ป.4-ป.6) ร้อยละ 71.20 ไม่ตำแหน่งใดๆในชุมชน ร้อยละ 90.40 และไม่มีตำแหน่งใดๆ ในองค์การบริหารส่วนตำบล ร้อยละ 90.40 เป็นสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สาเหตุที่มาเป็นสมาชิก ร้อยละ 64.86 ต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลิตที่ได้ราคาสูง สภาพเศรษฐกิจ พบว่า สมาชิกมีประสบการณ์ในการทำงานเฉลี่ย 30.24 ปี พื้นที่ทำนาเฉลี่ย 15.08 ไร่/ครัวเรือน ปริมาณผลผลิตที่ได้เฉลี่ย 464.51 กก./ไร่ แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.50 คน ร้อยละ 61.20 รับจ้างแรงงาน รองลงมาค้าขาย ร้อยละ 14.30 รายได้ในภาคเกษตรของครัวเรือนต่อปีเฉลี่ย 10,1958.33 บาท ต้นทุนการผลิตข้าวเฉลี่ย 4,539.22 บาท/ไร่
2. สภาพการบริหารจัดการของศูนย์ข่าวชุมชน ประกอบด้วยการดำเนินงานใน 5 ด้าน สามารถสรุปในแต่ละด้าน ดังนี้
 - 1) ด้านกลุ่มและการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านสมาชิก สมาชิกของศูนย์ข่าวชุมชนให้ความร่วมมือ เป็นคนดีเสียสละ ซื่อสัตย์ และขยันหมั่นเพียร อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านคณะกรรมการ มีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ และมีความคิดเห็นด้านบวก อยู่ในระดับมาก ด้านการคัดเลือกประธานและคณะกรรมการ สมาชิกมีส่วนร่วมในการคัดเลือกประธานและคณะกรรมการ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่กรรมการ มีการกำหนดวาระดำรงตำแหน่งครั้งละ 2 ปี ด้านการบริหารงาน มีการกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีแผนการดำเนินการ มีการดำเนินการกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการประชุม ปีละ 3 ครั้ง และจัดการบันทึกการประชุม มีการจัดทำบัญชี มีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำ และมีแผนการเงิน ด้านการประสานงาน เครือข่าย มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีการประสานงานระหว่างศูนย์ อยู่ในระดับมาก
 - 2) การผลิต ประกอบด้วย ด้านพื้นที่แปลงพันธุ์ สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นว่าพื้นที่แปลงพันธุ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด กล่าวคือมีพื้นที่อยู่ใกล้กัน ด้านคุณภาพเมล็ดพันธุ์ สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นว่าอยู่ในระดับมากที่สุดคือคุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขายมีคุณภาพที่เหมาะสมนำไปเป็นพันธุ์ขยายได้ และด้านการจัดแปลงนา พบว่าสมาชิกทั้งหมดมีการเตรียมดินการใส่ปุ๋ยตรงตามระยะเวลาอยู่ในระดับมากที่สุด การเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ระดับความ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7

The 7th STOU National Research Conference

เหมาะสมการควบคุมน้ำในแปลงนาอยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 100 มีการคัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่อง มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าวเมล็ดพันธุ์ มีการบันทึกการผลิตเมล็ดพันธุ์ มีการตรวจสอบรับรองแปลงพันธุ์ มีการส่งตัวอย่างให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสกลนครตรวจสอบและรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ดี ร้อยละ 100 มีการตากเมล็ดพันธุ์ และมีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

3) การตลาด ได้แก่ การผลิตและการกระจายพันธุ์ พบว่า ร้อยละ 100 ศูนย์ข้าวชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์ในแต่ละปี ศูนย์ฯ มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง และคุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรนำไปใช้มีความน่าเชื่อถือ ส่วนการเพิ่มปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่กระจายได้ มีประมาณเท่าเดิม การตลาด พบว่า ร้อยละ 100 มีแผนการจำหน่าย มีการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชน มีการตั้งกรรมการฝ่ายการตลาด มีวิธีการขายหลายวิธี ร้อยละ 89.60 ขายเป็นเงินสด ร้อยละ 8.60 ขายเป็นเงินเชื่อ และร้อยละ 1.70 เป็นการยืม กลุ่มเป็นตัวกลางในการจัดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ และกลุ่มมีอำนาจต่อรองราคา

4) การเรียนรู้ สมาชิกทั้งหมดตอบว่าได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง มีการศึกษาดูงาน มีทุนดำเนินการเรียนรู้ มีแปลงเรียนรู้ขนาด 5 ไร่ และมีการทดลองทำด้วยตนเอง

5) กองทุนหมุนเวียน ร้อยละ 100 ศูนย์ข้าวชุมชน มีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน มีการระดมทุนจากสมาชิก ทุนละ 100 บาท มีแผนบริหารกองทุน มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีการใช้ประโยชน์จากกองทุน มีปันผล มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน และมีสรุปผลการดำเนินงานทุกปี

3. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการในศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร จากการสัมภาษณ์กลุ่มแบบมีส่วนร่วมกับคณะบริหาร กรรมการ และสมาชิกกลุ่ม โดยวิธีระดมสมอง เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง โดยแบ่งออกได้เป็น ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ดังนี้

1) ปัจจัยภายใน ได้แก่

(1) ด้านผู้นำ ผู้นำกลุ่มเป็นผู้ริเริ่มให้มีการรวมกลุ่ม สามารถเป็นตัวแทนในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก สามารถสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่ม รับฟังและเคารพความคิดของสมาชิก และผู้นำกลุ่มมีความรู้ด้านการตลาด

(2) ด้านสมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในหลักการหรือแนวทางดำเนินงานของกลุ่ม สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างของกลุ่ม และมีความรู้ด้านต่างๆเป็นอย่างมาก

(3) ด้านการผลิต ทางกลุ่มมีความพร้อมในด้านเครื่องมือ เครื่องจักร มีปริมาณและกำลังการผลิตอย่างสม่ำเสมอ การผลิตได้ตามมาตรฐานที่กรมการข้าวกำหนด และมีความน่าเชื่อถือในคุณภาพที่ผลิตได้

(4) ด้านกองทุนหมุนเวียน ทางกลุ่ม มีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีระเบียบข้อบังคับ มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีคณะกรรมการในการตรวจสอบการบริหารกองทุน มีการปันผล และการสรุปการดำเนินการทุกปีในระดับดีมาก

(5) ด้านการเรียนรู้ ทางกลุ่มมีการให้ความรู้กับสมาชิกในด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม มีแปลงเรียนรู้และทดลองทำด้วยตนเอง

(6) ด้านตัวบุคคล สมาชิกของศูนย์เห็นว่า อายุ เพศ ประสบการณ์ และแรงงานในครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญในระดับมากที่สุดที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่

(1) ด้านนโยบายการบริหารประเทศ ทางสมาชิกเห็นว่า นโยบายด้านการกำหนดพื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืช การสร้างเครือข่ายชาวนาในการผลิตและจัดการผลิต การพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวนา การส่งเสริม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7

The 7th STOU National Research Conference

การผลิตและกระจายเมล็ดข้าวพันธุ์ดี (ศูนย์ข้าวชุมชน) โครงการเกษตรแปลงใหญ่ และโครงการเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ

(2) ยุทธศาสตร์การดำเนินงานของจังหวัด ทางสมาชิกเห็นว่า โครงการส่งเสริมและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว จังหวัดสกลนคร โครงการส่งเสริมและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชเศรษฐกิจหลักจังหวัดสกลนคร และโครงการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ

(3) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ สมาชิกเห็นว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในการที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็น การด้านทำบัญชี ด้านวัสดุอุปกรณ์/เครื่องจักร ปัจจัยการผลิต ด้านช่องทางการจำหน่าย และด้านราคาจำหน่าย

(4) สภาพแวดล้อม ทางสมาชิกเห็นว่าทางกลุ่มอยู่ในพื้นที่ดินที่ที่เหมาะสม มีแหล่งน้ำที่ได้อยู่ในเขตพื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาน้ำอันทำให้ไม่ประสบปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้ง และทางกลุ่มมีการจัดการกับศัตรูพืชได้เป็นอย่างดี ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

(5) ปัจจัยการผลิต ทางกลุ่มเห็นว่า ราคาปัจจัยการผลิต เครื่องจักรกลทางการเกษตร และลานตาก/ยุ้งฉาง มีความสำคัญมากที่ทำให้กลุ่มนั้นประสบความสำเร็จ

(6) ปัจจัยด้านตลาดที่มีผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ ตลาดภายในชุมชน ตลาดนอกชุมชน ราคาที่ทางศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวรับซื้อ วิธีการขายของกลุ่มที่หลากหลาย ผลผลิตที่ได้คุณภาพและมาตรฐาน การกำหนดราคาที่เหมาะสม การจัดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์โดยกลุ่มเอง และการที่มีคณะกรรมการฝ่ายการตลาดมาบริหารจัดการ

อภิปรายผลการวิจัย

สรุป ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการในศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ (1) ด้านผู้นำ ความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส มีลักษณะความเป็นผู้นำ ความตั้งใจและให้ความสำคัญในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง และทำหน้าที่ให้เต็มกำลังความสามารถด้วยความตั้งใจ เสียสละทุ่มเทให้กับกลุ่ม สร้างความน่าเชื่อถือให้กับสมาชิกในกลุ่ม การบริหารงาน มีการตั้งเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจน มีแผนการพัฒนายอย่างต่อเนื่อง การกระจายงานตามบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการ การมีระบบตรวจสอบที่โปร่งใส กฎระเบียบข้อบังคับแน่นอน การประชาสัมพันธ์สื่อสารทั้งภายในและภายนอกศูนย์ข้าวชุมชน การแบ่งปันผลประโยชน์ ระบบการควบคุมตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ก่อนนำไปกระจายพันธุ์ การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการสร้างให้เกิดเครือข่าย (2) ด้านสมาชิก มีความเข้าใจในหลักการและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชน มีการจัดสรรเวลาจากภาระงานจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ทำอยู่เป็นประจำ ความเชื่อมั่นในการผลิตและการจำหน่ายของกลุ่ม พร้อมทั้งจะมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านต่างๆ ของศูนย์ข้าวชุมชน ความเอาใจใส่ และความละเอียดรอบคอบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี (3) เป็นการผลิตที่เป็นไปตามมาตรฐานที่กรมการข้าวกำหนด แปลงนามรวมที่พอดี ขนาดพื้นที่ของแปลงนาของสมาชิกที่ไม่มากจนเกินไปสามารถดูแลง่ายและทั่วถึง มีการปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่เสมอ มีการเก็บตัวอย่างดินเพื่อวิเคราะห์ความอุดมสมบูรณ์ของดินทุกปี (4) ด้านกองทุนหมุนเวียน มีการบริหารเงินทุน มีแนวทางสร้างรายได้เข้าสู่ศูนย์และมีกฎระเบียบที่รัดกุม สมาชิกสามารถรู้ความเคลื่อนไหวทางการเงินของกลุ่มได้ทุกครั้งในการประชุม และมีเงินปันผลกำไรคืนสมาชิกทุกปี (5) ด้านการเรียนรู้ การเรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ตามวิธีการที่กรมการข้าวกำหนดอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายนอกกลุ่มเครือข่าย การศึกษาดูงานจากสถานที่จริง การเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมต่างๆ ที่ภาครัฐจัดขึ้น (6) ด้านตัวบุคคล สมาชิกของศูนย์เห็นว่า อายุ เพศ ประสบการณ์ และแรงงานในครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญในระดับมากที่สุดที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ (1) ด้านนโยบายการบริหารประเทศที่กำหนดมาเป็นส่วนที่จะทำให้อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนครประสบความสำเร็จในการดำเนินการ (2) ยุทธศาสตร์การดำเนินงานของจังหวัด ช่วยส่งเสริมที่ทำให้กลุ่มดำเนินการได้ประสบความสำเร็จ (3) หน่วยงานที่สนับสนุนต่างๆ ทั้งภาครัฐในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานภาคเอกชน ต้องได้รับการสนับสนุนจาก 3 ส่วนนี้ จึงทำให้อำเภอพรรณานิคมประสบความสำเร็จ (4) สภาพแวดล้อม ดินอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสม และมี

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7

The 7th STOU National Research Conference

แหล่งน้ำน้ำอุดมสมบูรณ์ป้องกันปัญหาน้ำแล้งหรือน้ำท่วมได้ดี (5) ปัจจัยการผลิต เครื่องจักร เครื่องทุ่นแรงที่มีราคาแพงขึ้นเรื่อย เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การประสบความสำเร็จของศูนย์ข้าวทดลอง (6) การตลาด ปริมาณความต้องการของเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีจากการผลิตของศูนย์ข้าวชุมชนทั้งในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2549: กิตติกรรม ประกาศ) ได้ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน 2 ด้านคือปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยบุคคลที่เป็นประธาน/กรรมการและสมาชิก ระบบการบริหารงาน แปลงนาที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์และการเรียนรู้ของสมาชิก ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ภัยธรรมชาติ ปัจจัยการผลิต พ่อค้าคนกลาง/พ่อค้าเมล็ดพันธุ์ หน่วยงานสนับสนุนทั้งภาครัฐ ภาคท้องถิ่น และระบบตลาด รวมถึงค่าของเงินบาทไทย

จากผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการในศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรหมนิคม จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวดีเด่นของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสกลนคร ในปี 2555 และ 2556 ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวดีเด่นระดับประเทศในปี 2558 และเป็นศูนย์ที่ได้รับการยอมรับให้เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของศูนย์ข้าวชุมชนอื่นในเขตจังหวัดข้างเคียง เป็นตัวอย่างที่จะตอบประเด็นที่ต้องศึกษาในครั้งนี้ได้

จากการวิจัยครั้งนี้ สภาพทั่วไปของศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง เกษตรกรชุมชนช้างมิ่ง ได้ร่วมกลุ่มทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี ร่วมกับศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 18 สกลนคร กองขยายพันธุ์พืช กรมส่งเสริมการเกษตร ตั้งแต่ พ.ศ. 2529 มีสมาชิก 13 คน จำนวน 65 ไร่ ต่อมาในปีในปี 2550 เกษตรกรชุมชนช้างมิ่ง ได้จดทะเบียนกับกรมการข้าว เป็นวิสาหกิจชุมชนหมู่บ้านเมล็ดพันธุ์ข้าวช้างมิ่ง และจัดตั้งเป็นศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง โดยอยู่ในการดูแลของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสกลนคร

จากการวิจัยพบว่า ร้อยละ 13.50 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 86.50 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52.71 ปี แสดงว่าสัดส่วนชายมากกว่าหญิง ยังอยู่ในวัยกลางคน วิถีทำงานยังคงมีแรงในการทำนาและพร้อมที่จะพัฒนาการดำเนินการของศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ทิชากร บุเกตุ (2552) ที่ได้ศึกษาการดำเนินงานโครงการศูนย์ข้าวชุมชน ในจังหวัดนนทบุรี และ รัฐนินท์ อัมมินทร (2556) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาชุม ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 55.30 ปี แสดงว่าสมาชิกยังอยู่ในวัยกลางคน เป็นแรงที่สำคัญในการทำนา ส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งในชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ร้อยละ 71.20 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 พบว่าการศึกษาไม่สูงมากนักไม่เป็นปัญหาในการพัฒนาและเรียนรู้ของ มีประสบการณ์ เฉลี่ยอยู่ที่ 30.24 ปี มีพื้นที่ทำนา เฉลี่ยอยู่ที่ 15.08 ไร่ แรงงานในครัวเรือน เฉลี่ยอยู่ที่ 2.50 คน สมาชิก สมาชิกมีประสบการณ์ในการทำนามานาน แต่ขาดแคลนแรงงานในครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ รัฐนินท์ อัมมินทร (2556) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาชุม ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สมาชิกมีประสบการณ์ทำนาเฉลี่ย 30 ปี แสดงว่าสมาชิกมีประสบการณ์ในการทำนาสูงทำให้เข้าใจหลักการและวิธีการได้ดี พื้นที่ทำนาเฉลี่ย 26.90 ไร่ แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.85 คน แสดงว่าสมาชิกขาดแคลนแรงงานในครัวเรือนต้องพึ่งพาเครื่องจักรกลในการผลิต

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มและการบริหารจัดการกลุ่ม สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนให้ความร่วมมือ เป็นคนดีเสียสละ ซื่อสัตย์ และขยันหมั่นเพียร คณะกรรมการ มีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ และมีความคิดเห็นด้านบวก การบริหารงานมีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีแผนการดำเนินการ มีการดำเนินการกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการประชุม ปีละ 3 ครั้งและจัดการบันทึกการประชุม มีการจัดทำบัญชี มีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำ และมีแผนการใช้การเงิน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2549) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า การดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน มีจำนวน 6 ประเด็น ประกอบด้วย 1) กลุ่มและการบริหารกลุ่ม 2) การทำแปลงพันธุ์ 3) การกระจายพันธุ์ 4) การเรียนรู้ 5) ระบบการตลาด และ 6) กองทุนหมุนเวียน

จากการศึกษาพบว่า ด้านพื้นที่แปลงพันธุ์ สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นว่าพื้นที่แปลงพันธุ์มีความเหมาะสม คุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยายมีคุณภาพที่เหมาะสมนำไปเป็นพันธุ์ขยายได้ ด้านการจัดแปลงนามีการเตรียมดิน การใส่ปุ๋ยตรงตาม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7

The 7th STOU National Research Conference

ระยะเวลาอยู่ในระดับมากที่สุด การเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ระดับความเหมาะสมการควบคุมน้ำในแปลงนา มีการคัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่อง มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าวเมล็ดพันธุ์ มีการบันทึกการผลิตเมล็ดพันธุ์ มีการตรวจสอบรับรองแปลงพันธุ์ มีการส่งตัวอย่างให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสกลนครตรวจสอบและรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ รัฐฉินท์ อัมมินทร (2556) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษากันนาชุม ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สมาชิกตอบคำถามถูกต้องคิดเป็น ร้อยละ 94 แสดงว่าสมาชิกมีความรู้เรื่องกระบวนการผลิต

จากการศึกษาพบว่า การผลิตและการกระจายพันธุ์ พบว่ามีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์ในแต่ละปี มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง และคุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรนำไปใช้มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศรธรรม์ศรีร์ แห่งสุวรรณ (2553) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษากันนาป่าระกา อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา พบว่า สมาชิกมีการกำหนดเป้าหมายและการกระจายพันธุ์ มีความเชื่อถือในคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้มีคุณภาพดี

จากการศึกษาพบว่า การตลาด พบว่ามีแผนการจำหน่าย มีการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชน มีการตั้งคณะกรรมการฝ่ายการตลาด มีวิธีการขายที่หลากหลาย กลุ่มเป็นตัวแทนในการจัดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ และกลุ่มมีอำนาจต่อรองราคา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลำแพน ชนกลีธรรม (2545) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ศูนย์ข้าวยังขาดการประสานงานกับองค์การในชุมชนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ โดยให้ข้อเสนอว่าความมีการประสานงานและประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น

จากการศึกษาพบว่า การเรียนรู้ สมาชิกทั้งหมดตอบว่าได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง มีการศึกษาดูงาน มีทุนดำเนินการเรียนรู้ มีแปลงเรียนรู้ขนาด 5 ไร่ และมีการทดลองทำด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศรธรรม์ศรีร์ แห่งสุวรรณ (2553) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษากันนาป่าระกา อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา พบว่า สมาชิกได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง มีการศึกษาดูงาน มีแปลงเรียนรู้ และมีการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่า กองทุนหมุนเวียน พบว่ามีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน มีการระดมทุนจากสมาชิก หุ้นละ 100 บาท มีแผนบริหารกองทุน มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีการใช้ประโยชน์จากกองทุน มีปันผล มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน และมีสรุปผลการดำเนินงานทุกปี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลำแพน ชนกลีธรรม (2545) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ศูนย์มีการกำหนดข้อบังคับกองทุนกลุ่มไว้อย่างชัดเจน การใช้ประโยชน์จากกองทุนโดยนำไปซื้อปัจจัยการผลิต โดยมีเงินกองทุนอยู่ในช่วง 50,000-100,000 บาท

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายใน ประกอบด้วยผู้นำกลุ่มเป็นผู้นำที่เป็นผู้ริเริ่มให้มีการรวมกลุ่ม สามารถเป็นตัวแทนในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก สามารถสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่ม รับฟังและเคารพความคิดของสมาชิก มีความรู้ด้านการตลาด ตัวสมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในหลักการหรือแนวทางดำเนินงานของศูนย์ มีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ ของกลุ่ม มีความรู้ด้านต่างๆ เป็นอย่างมาก การผลิตทางกลุ่มมีความพร้อมในด้านเครื่องมือ เครื่องจักร มีปริมาณและกำลังการผลิตอย่างสม่ำเสมอ การผลิตได้ตามมาตรฐานตามที่กรมการข้าวกำหนด มีความน่าเชื่อถือในคุณภาพที่ผลิตได้ กองทุนหมุนเวียน มีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีระเบียบข้อบังคับ มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีคณะกรรมการในการตรวจสอบการบริหารกองทุน มีการปันผล การเรียนรู้มีการให้ความรู้กับสมาชิกใน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม และภายนอกกลุ่ม มีแปลงเรียนรู้และทดลองทำด้วยตนเอง พบว่าอายุ เพศ ประสิทธิภาพ และแรงงานในครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญในระดับมากที่สุดที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วยนโยบายการบริหารประเทศ ยุทธศาสตร์ การดำเนินงานของจังหวัด การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ วัสดุอุปกรณ์/เครื่องจักร ปัจจัยการผลิต สภาพแวดล้อม ดิน น้ำ และด้านตลาด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชาญพิทยา ฉิมพาลี (2544) ที่ได้ศึกษาการดำเนินงานโครงการศูนย์ข้าวชุมชน (ข้าวหอมมะลิ) พบว่า ผู้แทนศูนย์ข้าวชุมชน มีความพึงพอใจเกี่ยวกับปัจจัยที่ทางราชการสนับสนุน ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยพืชสด และการถ่ายทอดความรู้ ศรธรรม์ศรีร์ แห่งสุวรรณ (2553) ได้ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7 The 7th STOU National Research Conference

กรณีศึกษาบ้านป่าระกำ อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา และรัฐมนตรี อัมรินทร์ (2556) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาชุม ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ตัวสมาชิก 2) คณะกรรมการ 3) การบริหารงาน และ 4) การเรียนรู้ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) ภัยธรรมชาติ 2) ปัจจัยการผลิต 3) หน่วยงานที่สนับสนุน และ 4) การตลาด ศรียุธิน ดอกกุหลาบ (2553) ที่ได้ศึกษาความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจศูนย์ข้าวชุมชนตำบลดอนโพธิ์ทอง พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการที่มีการวางแผน 2) การตลาด 3) คุณภาพของสินค้า 4) ผู้นำ และ 5) การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และปนัดดา สุขเกษม (2548) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์การจัดตั้ง 2) ลักษณะผู้นำกลุ่ม 3) การบริหารงานกลุ่ม และ 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิก ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐและภาคเอกชน และ 2) การได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ข้อเสนอแนะศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง

- 1) ควรมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นแนวทางป้องกันในปีที่มีผลผลิตเกินความต้องการของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสกลนคร และ สกต.สกลนคร ไม่รับซื้อ
- 2) ควรศึกษาด้านตลาดเมล็ดพันธุ์และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าวเพิ่มเติม แทนที่จะรอจำหน่ายให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสกลนคร และ สกต.สกลนคร เท่านั้น
- 3) ควรจะมีการประชาสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

1.2 ข้อเสนอแนะหน่วยงานราชการในพื้นที่

- 1) ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสกลนคร ควรมีการช่วยเหลือด้านประชาสัมพันธ์และตลาดเมล็ดพันธุ์ให้กับกลุ่มมากขึ้น
- 2) สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ควรมีการช่วยเหลือสนับสนุนด้านตลาดเมล็ดพันธุ์ให้กับทางกลุ่ม
- 3) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ ควรมีการช่วยเหลือด้านประชาสัมพันธ์ การแปรรูป และตลาดรับซื้อให้กับกลุ่ม
- 4) องค์การบริหารส่วนตำบล ควรสนับสนุนด้านงบประมาณและเครื่องจักรกลทางการเกษตรให้กับกลุ่ม

2. ข้อเสนอแนะในการในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบ ศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบความสำเร็จ กับศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ประสบความสำเร็จ
- 2.2 ควรศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่นักวิชาการเกษตร ในด้านการคัดเลือกพื้นที่ และกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศูนย์ข้าวชุมชน
- 2.3 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจของเกษตรกรที่ซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนต่อไป
- 2.4 ควรมีการศึกษาเรื่องการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดสกลนครและใกล้เคียง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7
The 7th STOU National Research Conference

เอกสารอ้างอิง

- ชาญพิทยา ฉิมพาล. (2544). การศึกษาการดำเนินงานโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน (ข้าวหอมมะลิ). กรุงเทพมหานคร: กองส่งเสริมพืชไร่ นา กรมส่งเสริมการเกษตร.
- ทิชากร บุเกตุ. (2552). การดำเนินงานโครงการศูนย์ข้าวชุมชน ในจังหวัดนนทบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ปนัดดา สุขเกษม. (2548). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ฉะเชิงเทรา.
- รัฐอนันท์ อัมมินทร์. (2556). ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาชุม ตำบลสระสมิง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตร ศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ลำแพน ชันกลีกรรม. (2545). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของโครงการศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ศรธรรมรัตน์ศรี แห่งสุวรรณ. (2553). การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนกรณีศึกษาบ้านป่าระกำ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ศรีอรุณ ดอกกุหลาบ. (2553). ความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจศูนย์ข้าวชุมชนตำบลดอนโพธิ์ทอง. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- สัจจา บรรจงศิริ และคณะ. (2549). รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน. สนับสนุนทุนจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานเสริมการผลิตข้าว กรมการข้าว. (2557). คู่มือโครงการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพศูนย์ข้าวชุมชน ปี 2557. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.